

แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามแนววิถีครูบาศรีวิชัย

Guidelines for Enhancing Participation Along the Kruba Srivichai Way

นฤพันธ์ สมเจริญ Naruepan Somcharoen

พระครูโกวิทธรรมวาทิ, ผศ.ดร. Phra Kru Kowit Atthawatee, Asst. Prof. Dr.

อนันต์ จิตอารี Anan Chitaree

วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Lamphun Buddhist College

Nareupan.som@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

วิถีครูบา เป็นคำกล่าวที่แสดงให้เห็นถึงวัตรปฏิบัติที่มีการปฏิบัติโดยครูบาตั้งกล่าวและได้รับการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน โดยส่วนใหญ่แล้ว ผู้คนในสังคมล้านนาจะรู้จักวิถีครูบาในแง่ของการพัฒนาสังคมมากกว่า โดยเฉพาะครูบาศรีวิชัย ที่นับได้ว่าเป็นพระนักพัฒนาอย่างแท้จริง

บทความวิชาการนี้ มุ่งวิเคราะห์ถึงการมีส่วนร่วมตามแนววิถีของครูบาศรีวิชัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นอัตลักษณ์เด่นอย่างหนึ่งของครูบาศรีวิชัย ในการเป็นผู้นำด้านการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม ครูบาศรีวิชัยไม่ได้ผูกขาดการดำเนินงานและผลงานแต่เพียงผู้เดียว แต่ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ที่สร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นทั้งในระดับต้นน้ำ คือการประชุมระดมความคิดเห็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ก่อนที่จะลงมือพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ระดับกลางน้ำ คือการเป็นผู้นำการดำเนินงาน เป็นผู้อำนวยการ เป็นผู้ประสานงาน และเป็นผู้สร้างคนทำงาน จนผลงานทุกอย่างสำเร็จจุลวงโดยไร้ซึ่งปัญหาและอุปสรรค และระดับปลายน้ำ คือการที่ครูบาศรีวิชัยสร้างคติความคิดการเป็นเจ้าของร่วมกันของทุกคน ทุกคนต้องช่วยกันสร้าง ทุกคนต้องช่วยกันรักษา เพราะทุกคนคือเจ้าของร่วมกัน และครูบาศรีวิชัย จะจาริกไปดำเนินการเช่นนี้อีกในพื้นที่อื่นต่อไป นี่จึงเป็นการชี้ให้เห็นถึงอัตลักษณ์อันโดดเด่นของครูบาศรีวิชัย ที่ปรากฏผลงานอันเป็นอมตะจนกระทั่งทุกวันนี้ ซึ่งหากชุมชนสามารถที่จะประยุกต์ใช้วิถีดังกล่าว ก็จะสามารถนำไปสู่การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามแนววิถีครูบาศรีวิชัยในการพัฒนาชุมชนและสังคมได้อย่างยั่งยืน ภายใต้คำกล่าวที่ว่า “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมดูแลรักษา”

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง, การมีส่วนร่วม, วิถีครูบาศรีวิชัย.

Abstract

The Kruba Way is a statement that demonstrates the practices practiced by such Kruba teachers and have been passed down to the present. In most cases, people in Lanna society know more about Kruba's way in terms of social development, especially Kruba Srivichai, who is a true devotional monk. This academic paper focuses on the contributions along the lines of Kruba Srivichai, which can be considered as one of the distinctive identities of Kruba Srivichai to be a leader in participatory social development Kruba Sriwichai does not monopolize the operation and results alone. But Kruba Srivichai is the person who creates participation to occur at the upstream level. It is a brainstorming meeting for all stakeholders. Before starting to develop anything, the midstream level is to lead the operation. The director as a coordinator and is a creator of working people until all works were accomplished without any problems and obstacles and downstream is that Kruba Sriwichai created the concept of mutual ownership for everyone. Everyone must help build Everyone has to help each other to heal because everyone is a common owner and Kruba Sriwichai Will pilgrimage to do this again in other areas. This therefore indicates the unique identity of Kruba Sriwichai. that appears to be immortal until present. If the community can apply such methods, it will lead to enhancing participation according to the way of Kruba Srivichai in sustainable community and social development under the motto “Joint thinking, joint action, joint investigation, joint benefit and take care of it.”

Keywords: Enhancement, Participation, Kruba Srivichai way

บทนำ

สังคมไทยในยุคปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงและปรับตัวตลอดเวลาให้สามารถอยู่รอดในสภาพการณ์ต่าง ๆ ที่มีความแตกต่างกันตามยุคสมัย เมื่อย้อนไปดูสังคมในอดีตก็จะเห็นว่าสังคมไม่มีความสลับซับซ้อนง่ายต่อการปรับตัวและพัฒนา แต่ในสังคมปัจจุบันที่มีความสลับซับซ้อน มีความ

ละเอียดก่อน การจะปรับตัวหรือพัฒนาให้ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาเปลี่ยนแปลงต้องมีความสอดคล้องกับบริบทสังคม และก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม (อำพร มณีเนียม, 2563 : 52)

พระสงฆ์มีบทบาทต่อการพัฒนาสังคมเป็นอย่างยิ่งตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สังคมไทยนั้นเป็นสังคมเมืองพุทธ พระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การพัฒนาด้านจิต คุณธรรมจริยธรรม ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาสังคมเพื่อให้สังคมสงบสุข ร่มเย็น ในส่วนของจังหวัดลำพูนมีพระสงฆ์อยู่หลายรูปที่มีบทบาทด้านการพัฒนาสังคม การเผยแผ่ และมีจริยวัตรที่เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในลำพูนหลายรูป ซึ่งชาวจังหวัดลำพูนจะใช้นามเรียกขานพระสงฆ์เหล่านี้ว่า “ครูบา” ซึ่งหมายถึงพระสงฆ์ที่มีอายุพรรษามาก และเป็นที่ยศเคารพนับถือของชาวบ้านโดยทั่วไป วัตรปฏิบัติของครูบาหลายรูปในจังหวัดลำพูนได้ถูกนำมาเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ในปัจจุบัน รวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหลายแห่งได้นำเอาวิถีปฏิบัติของครูบาบางรูปมาเป็นแนวทางในการพัฒนาสังคมด้วย ปรากฏการณ์เหล่านี้เรียกว่า “วิถีครูบา” ซึ่งครูบาที่มีชื่อเสียงในอดีตของจังหวัดลำพูน ได้แก่ ครูบาเจ้าศรีวิชัย, ครูบาชัยวงศาพัฒนา, ครูบาพรหมจักรสังวร และ ครูบาอภิชัยชาวปี ครูบาทั้งสี่รูปนี้นับได้ว่าเป็นครูบาที่มีวัตรปฏิบัติทั้งในด้านวัตรส่วนตัวและการปฏิบัติเพื่อส่วนรวม ผ่านกระบวนการต่างๆ ที่ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าและสามารถใช้เป็นสาธารณประโยชน์ได้อย่างดี ซึ่งไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ครูบาที่มีอิทธิพลอย่างมากในการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมในล้านนาคือ ครูบาศรีวิชัย

ประวัติครูบาศรีวิชัย

ครูบาเจ้าศรีวิชัย นามเดิม “ดินเพื่อน” / “อินตาเพื่อน” / “ฟ้าฮ้อง” เกิดวันอังคารที่ 11 มิถุนายน 2421 ตรงกับปีชวด ที่ บ้านปาง ตำบลศรีวิชัย (เดิมเรียกตำบลแม่ตืน) อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และมรณภาพเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2482 บิดาชื่อ “พ่อควาย” มีเชื้อสายยางแดง (กะเหรี่ยงแดง) มารดาชื่อ “แม่อุสา” มีเชื้อสายไทยอง พ่อควายสืบเชื้อสายมาจาก “หมื่นผาบ” หมอคล้องช้างของเจ้าหลวงดาราติเรรัตนไพโรจน์ ดินเพื่อนบรรพชาเป็นสามเณรเมื่ออายุ 17 ปี และอุปสมบทเมื่ออายุ 21 ปีที่วัดบ้านโฮ้งหลวง โดยมีพระอุปัชฌาย์ชื่อ “ครูบา สมณะ” ได้รับฉายาว่า “สิริวิโยภิกขุ” หรือพระศรีวิชัย จากนั้นท่านเดินทางไปศึกษาวิชากรรมฐานที่สำนักดอยแต กับ “ครูบาอุปละ” ที่สำนักดอยครั้ง กับ “ครูบาโปธา” และสำนักดอยคำ กับ “ครูบาเมธา” (ปัจจุบันทั้งสามสำนักอยู่บนม่อนเขา

ขนาดย่อมรอยต่อระหว่างตำบลเหมืองจี้ อำเภอเมือง กับตำบลทากาศ อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน) เมื่อเรียนจบได้กลับมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดบ้านปาง และเริ่มก่อสร้างเสนาสังฆิกะหลายแห่งในเขตลำพูน เชียงใหม่ ลำปาง ตอนใต้ จนเป็นที่รำลือ (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562 : 107)

ครูบาศรีวิชัย เป็นครูบาที่มีความสำคัญมากที่สุดในประวัติศาสตร์ความเป็นครูบาของพระสงฆ์ ในดินแดนล้านนา ถึงแม้ว่าจะมีพระสงฆ์รูปอื่นๆ ที่ได้รับการเรียกขานว่า “ครูบา” หลายรูปก็ตามที่ แต่ดูเหมือนว่า การยึดติดกับภาพลักษณ์และกระแสของครูบาศรีวิชัยจะได้รับความนิยมมากกว่าจาก พุทธศาสนิกชนในดินแดนล้านนา และพื้นที่อื่นของประเทศไทย อาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีคนล้านนา คนไหนที่จะไม่รู้จักครูบาศรีวิชัย ด้วยความที่ครูบาศรีวิชัยมีการเล่าถึงประวัติผ่านหนังสือ บทความ และผลงานวิจัยมากมายหลายครั้งจากนักวิชาการทั้งทางประวัติศาสตร์ และพระพุทธศาสนา จึงทำให้ ครูบาศรีวิชัยเป็นที่รู้จักของผู้คนทั่วไปโดยปริยาย ซึ่งภาพลักษณ์สำคัญ ๆ ของครูบาศรีวิชัยมีอยู่ 4 ประการหลัก ๆ ได้แก่ (ณัฐพงษ์ ดวงแก้ว, 2559 : 5) การที่ครูบาเจ้าศรีวิชัยกลายเป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่ยอมรับของชาวล้านนาและคนไทยทั่วประเทศ เนื่องมาจากเหตุผล 5 ประการ ดังนี้ (เพ็ญสุภา สุขคตะ, 2562 : 107 - 108)

ประการแรก เนื่องมาจากวัตรปฏิบัติอันเคร่งครัดของท่าน คือเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ ฉันทมัวเดียว ไม่ฉันทนื้อสัตว์ ไม่แตะต้องเงิน ไม่สะสมวัตถุ ไม่ใช้วาจาเหน็บแนมผู้ใด เป็นผู้ถือศบารมีย่างอุกฤษฏ์ จนได้รับการขนานนามว่า “ครูบาเจ้าศีลธรรม”

ประการที่สอง ท่านเป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ด้านศาสนา ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อยุคปฏิรูปการปกครองในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5-6 ระหว่างการยืนหยัดคุณค่าของ “จิตวิญญาณล้านนา” ไม่ให้ถูกทำลายไปกับความพยายามรวมศูนย์อำนาจของทั้งฝ่ายอาณาจักรและฝ่ายศาสนจักรส่วนกลาง ภายใต้พระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ.2445) ที่บังคับให้พระสงฆ์ทั่วราชอาณาจักรมีวัตรปฏิบัติเป็นหนึ่งเดียว ครูบาเจ้าศรีวิชัยถูกฟ้องให้ได้รับโทษหรือต้องอธิกรณ์ทั้งหมด 6 ครั้ง จากพระราชกฤษฎีกาผู้ใหญ่ที่มองว่าท่านเป็นคนหัวแข็ง ยุยงปลุกปั่นชาวบ้านให้กระด้างกระเดื่องต่อรัฐ ถูกเรียกว่าเป็น “กบฏผีบุญ” แต่แท้จริงแล้วประชาชนชาวล้านนา กลับยกย่องว่าท่านคือ นักบุญ หรือ “ตนบุญแห่งล้านนา”

ประการที่สาม ท่านได้สืบทอดศาสนทายาทไว้มากมาย ด้วยการบรรพชาอุปสมบทกุลบุตร โดยเฉพาะชาวเขาชาวดอย ผู้ด้อยโอกาส ยากไร้ห่างไกลความเจริญ ไม่มีโอกาสได้ศึกษาธรรมะและเคย

นับถือศาสนาผีหรือลัทธิบูชาวิญญาณมาก่อน น้อมนำให้เข้ามาสู่ร่มกาสาพุทธนิกายล้านนา จนได้รับการขนานนามจากชาวกะเหรี่ยงว่าเป็น “พระโพธิสัตว์ศรีอาริยมุตไตรย”

ประการที่สี่ ท่านมุ่งมั่นที่จะประกาศพระธรรม เผยแผ่คำสอนขององค์พระศาสดาด้วยการจาริกเทศนาธรรมแก่ชาวบ้าน ทั้งชาวเมือง และชุมชนทุรกันดาร ทั้งยังจารพระธรรมคัมภีร์บนใบลานเพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอีกจำนวนมากว่า 2.700 ผูก เป็นผู้ปฏิบัติในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า จนได้รับฉายาอีกหนึ่งฉายาว่า “ครูบาหลวง” หมายถึงเป็นภิกษุที่ยิ่งใหญ่

ประการที่ห้า ท่านเป็นผู้นำในการก่อสร้างปฏิสังขรณ์โบราณสถานถาวรวัตถุจำนวนมากมายทั่วแผ่นดินล้านนา สิริรวมแล้วจำนวนมากนับกว่า 300 แห่ง แต่ละแห่งท่านใช้เวลาก่อสร้างอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเป็นผู้มีบารมีสามารถรวมพล รวมปัจจัย วัสดุ แรงงาน จากผู้เลื่อมใสศรัทธามาช่วยเหลือโครงการแต่ละแห่งให้บรรลุผลสำเร็จอย่างรวดเร็ว ทำให้ท่านได้รับฉายาอีกนามว่า “ครูบาทันใจ”

บทบาทการสร้างการมีส่วนร่วมของครูบาศรีวิชัย

ผลงานสำคัญของครูบาศรีวิชัยที่สร้างชื่อเสียงให้กับครูบาท่านนี้ก็คือ การสร้างทางขึ้นพระธาตุดอยสุเทพ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งครูบาศรีวิชัยได้รับคำเรียกร้องจากศรัทธาประชาชน ให้ช่วยดำริและจัดการเรื่องนี้ จึงเริ่มลงมือสร้างเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2477 เวลา 10.00 นาฬิกา ณ เชียงดอยสุเทพ ด้านห้วยแก้ว โดยมี พลตรี เจ้าแก้วเนาวรัตน์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เป็นผู้ขุดจอบเป็นปฐมฤกษ์ การสร้างถนนสายนี้ใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก วันหนึ่งๆ จะมีผู้คนช่วยทำงานประมาณวันละไม่ต่ำกว่า 5,000 คน ถ้าคิดมูลค่าแรงงานเป็นเงินก็คงมากมายมหาศาลทีเดียว การสร้างทางสายนี้ใช้เวลา 5 เดือน กับ 22 วัน จึงแล้วเสร็จ และเปิดให้รถขึ้นลงได้ เมื่อวันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2478

การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของครูบาศรีวิชัย เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากความเชื่อ ความศรัทธาที่มีต่อตัวตนของครูบา ถึงแม้ว่าครูบาจะต้องอธิกรณ์นานับการก็ตาม แต่นั่นกลับเป็นแรงผลักดันให้เกิดความศรัทธาที่ล้นหลามมากยิ่งขึ้น จากรณีเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงกลายเป็นสิ่งสนับสนุนให้เกิดกระบวนการ “สามัคคีธรรม” ขึ้น ครูบาศรีวิชัยได้ไปเป็นประธานในการบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม สาธารณะประโยชน์ต่างๆ ก็ได้รับความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจจากผู้คนจากทั่วทุกสารทิศ แม้แต่ข้าราชการเองก็ยังให้ความร่วมมือในการพัฒนาสังคมร่วมกับครูบา ผลงานสำคัญคือการสร้างถนนขึ้นดอยสุเทพ ที่แรกเริ่มนั้นมีผู้คนเพียงหลักร้อยมาร่วมกันสร้าง เมื่อข่าวการ

สร้างถนนขึ้นดอยสุเทพได้แพร่สะพัดไปยังจังหวัดต่างๆ ในภาคเหนือ ชาวพุทธผู้เลื่อมใสในครูบาศรีวิชัย ต่างทยอยกันมาจากทั่วสารทิศจนเต็มบริเวณเชิงดอยหมด เพื่อมาร่วมสละแรงงานช่วยสร้างถนน โดยไม่มีค่าจ้างใดๆ ทั้งสิ้น วันๆ หนึ่งจะมีประชาชนมาร่วมสร้างถนนประมาณ 3-4 พันคนจากทั่วทุกจังหวัดในภาคเหนือ รวมไปถึงอุตรดิตถ์-พิษณุโลก ปริมาณคนงานที่มาช่วยมีมากเกินความต้องการ ครูบาศรีวิชัยจึงได้กำหนดให้สร้างถนนหมู่บ้านละ 10 วาเท่านั้น และต่อมายังได้ลดลงอีกเหลือประมาณหมู่บ้านละ 2 วา 3 วา เพราะมีคนมาขอร่วมแรงงานสร้างมากขึ้นเรื่อย ๆ นับเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์มาก ที่การสร้างถนนบนภูเขายาวถึง 11 กิโลเมตร ใช้เวลาเพียง 5 เดือนกับอีก 22 วัน ทั้ง ๆ ที่อุปกรณ์การสร้างทางมีเพียงจอบ และเสียมเท่านั้น ไม่ได้มีอุปกรณ์ทันสมัยเช่นในปัจจุบัน ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นได้ก็ด้วย “การมีส่วนร่วม” ของทุกภาคส่วน และได้กลายเป็น “วิถีครูบา” ที่นำมาสู่กระบวนการพัฒนาสังคมตามหลักวิถีครูบาภายใต้โครงการ “วิถีครูบา งานหน้าหมู่” ของจังหวัดลำพูน ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ครูบาศรีวิชัย ได้มีบทบาทสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในการวางแผน

การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนนั้น ครูบาศรีวิชัยมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาชนที่จะต้องเป็นผู้ที่เริ่มในการคิด คือการคิดหาปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมในการศึกษาและค้นหาสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน แล้วจึงสะท้อนให้กับผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ จากนั้นจึงเป็นการร่วมใจ หรือร่วมศรัทธา อันเป็นสิ่งที่มีความค่ามากที่สุดในการบวนการมีส่วนร่วม เพราะความศรัทธาจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นและนำไปสู่ผลสำเร็จในที่สุด

2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ

กระบวนการในการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จะเป็นการมีส่วนร่วมในเรื่องของการใช้แรงงานจากคนในท้องถิ่น ความจำเป็นที่จะต้องใช้แรงงานจากคนในท้องถิ่นหรือในพื้นที่เองให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ก็เพื่อที่จะสร้างความเป็นเจ้าของร่วมกันของคนในชุมชนและช่วยกันดูแลรักษาต่อไป และยังเป็นการสร้างจิตสำนึกสาธารณะหรือจิตอาสาให้เกิดขึ้นในชุมชนด้วย เพราะคนในชุมชนนั้นเองจะต้องเป็นผู้ลงมือ ลงแรงในการทำงาน การร่วมด้วยช่วยกันนี้จึงจะสามารถเกิดขึ้นและสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้

3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล

การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ ครูบาศรีวิชัยไม่ได้เป็นผู้ตัดสินทุกอย่างเพียงลำพัง แต่จะให้ทุกคนที่ร่วมแรงร่วมใจกันทำงานนั้นได้เป็นผู้ประเมินผลด้วยตนเอง ดี ไม่ดี ถูกต้อง หรือผิดพลาด ก็จะเป็นหน้าที่ของคนในชุมชนนั้นๆ เป็นผู้ประเมินและตัดสิน

4) การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์หรือรับผลประโยชน์

ในขั้นตอนนี้ ชาวบ้านในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์ต่างๆ ร่วมกัน โดยที่ทุกคนถือได้ว่าเป็นผู้ช่วยกันในการดำเนินการต่างๆ ทั้งวางแผน ดำเนินการ ติดตามตรวจสอบ และใช้ประโยชน์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นการสร้างจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนในการช่วยกันดูแลรักษาเสมือนหนึ่งว่าเป็นของตนเอง ไม่ได้มีใครเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน กระบวนการในการสร้างจิตสำนึกการเป็นเจ้าของร่วมจึงนับได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์หรือรับผลประโยชน์ การใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านั้นก็ถือว่าเราต้องดูแลเอาใจใส่รักษาผลประโยชน์ ไม่นิ่งดูตาย และที่สำคัญต้องคิดเสมอว่าอะไรเป็นความสูญเสียก็ต้องหลีกเลี่ยง แต่ถ้าเป็นผลประโยชน์ต้องปกป้องและดูแลรักษา โดยเฉพาะสิ่งสาธารณะประโยชน์ต่างๆ ที่เรามีส่วนร่วมมาตั้งแต่ต้น ก็จำเป็นที่จะต้องใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นเจ้าของร่วมกัน และดูแลรักษาร่วมกัน

บทสรุป : แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามแนววิถีครูบาศรีวิชัย

การพัฒนาสังคมของครูบาศรีวิชัย ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานต่าง ๆ ครูบาศรีวิชัยไม่ได้มีการเรียกร้องการช่วยเหลือใด ๆ ในการพัฒนาจากภาครัฐ และภาครัฐเองก็ไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือครูบาศรีวิชัยในการพัฒนาต่าง ๆ แต่ครูบาศรีวิชัยสร้างการมีส่วนร่วมขึ้นจากพลังศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวครูบาศรีวิชัย ดังนั้น แนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามแนวครูบาศรีวิชัย จึงเป็นแนวทางที่สร้างขึ้นจากแนวคิดที่ว่า “ทำงานร่วมกัน, เป้าหมายร่วมกัน, สนใจร่วมกัน” ซึ่งเป็นแนวทางในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้น 4 ด้าน ได้แก่

1) ร่วมวางแผน ได้แก่ การประชุม/ประชาคม เพื่อเสนอความต้องการ/ปัญหา โดยมีฐานมาจากความต้องการของคนในชุมชนเป็นสำคัญ รวมไปถึงการ “มองตนเอง” ของชุมชนด้วยว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใดในการที่จะร่วมกันพัฒนา ในสมัยครูบาศรีวิชัย เมื่อครูบาศรีวิชัยจะไปเป็นประธานบูรณปฏิสังขรณ์ หรือก่อสร้างในที่ใดๆ ก็ตาม ครูบาจะสอบถามถึง “ความพร้อม” อยู่เสมอว่าทุกคน ทุกอย่าง พร้อมหรือยัง เมื่อคนพร้อม วัสดุอุปกรณ์พร้อม แต่ทุนยังไม่พร้อม ครูบาก็จะยังไม่เริ่ม

ดำเนินการใดๆ แต่ครูบาจะใช้วิธีการนั่งหนัก คือการเป็นประธานการก่อสร้างและเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนได้ร่วมบริจาคทำบุญกับครูบาศรีวิชัย และเงินทุกบาททุกสตางค์นั้น ครูบาศรีวิชัยจะนำมาเป็นทุนทรัพย์ในการดำเนินการพัฒนาทั้งหมดและใช้จ่ายจนไม่ให้เหลือแม้แต่รูปีเดียว (ค่าเงินตราในสมัยนั้น)

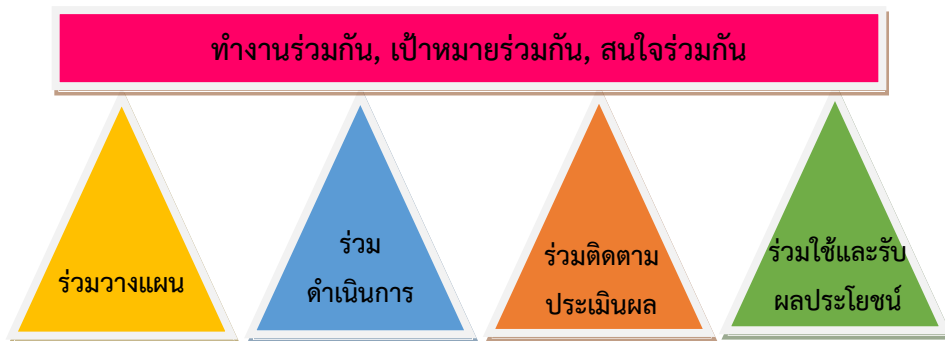
2) ร่วมดำเนินการ ในขั้นตอนนี้บับได้มีความสำคัญมากตามหลักการพัฒนาสังคมของครูบาศรีวิชัย เพราะเป้าหมายสำคัญคือให้ชาวบ้านได้ร่วมกัน ลงแรง ลงทุน ลงงานร่วมกัน เพราะนับตั้งแต่ในสมัยที่ครูบาศรีวิชัยยังมีชีวิตอยู่นั้น การทำงานต่างๆ ก็มีกระบวนการในขั้นตอนของการดำเนินงานร่วมกันอยู่เสมอ ทุกคนต่างก็ร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมทุน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำงาน ภายใต้การบริหารจัดการของครูบาศรีวิชัย ในการมีส่วนร่วมขั้นตอนนี้จึงได้เกิดสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งขึ้นคือ จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตอาสา ภายใต้กระบวนการนี้ ซึ่งความมีจิตสาธารณะหรือจิตอาสานี้มิได้เป็นเกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันใดๆ แต่เกิดขึ้นภายใต้แรงศรัทธาที่มีต่อครูบาศรีวิชัย ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานร่วมกันจนเป็นผลสำเร็จในหลายๆ ประการ

3) ร่วมติดตามประเมินผล ในขั้นตอนนี้จะเป็นการร่วมกันของทั้งชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการร่วมกันตรวจสอบผลการดำเนินการว่าเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่ ในส่วนของชาวบ้านจะคอยตรวจสอบว่าการดำเนินงานโครงการนั้นเป็นไปตามที่เสนอไว้ในคราวประชามคมหมู่บ้านหรือไม่ และ อบท. ในพื้นที่จะตรวจสอบในเรื่องของการก่อสร้างว่าเป็นไปตามมาตรฐานหรือแบบแปลนหรือไม่ ซึ่งการมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้ดูเหมือนว่าบทบาทสำคัญจะเป็นขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเสียมากกว่า

4) ร่วมใช้และรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนนี้จะเป็นการร่วมกันใช้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากโครงการต่างๆ รวมทั้งการร่วมกันดูแลรักษาภายใต้ความรู้สึกว่าทุกคนในชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งครูบาศรีวิชัยได้สร้างสิ่งที่เรียกว่า จิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วม ให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อที่ทุกคนจะได้ช่วยกันใช้สอย ช่วยกันดูแลรักษา เสมือนหนึ่งว่าเป็นสมบัติของตนเอง ครูบาศรีวิชัยมักบอกอยู่เสมอว่า “สิ่งใดที่ครูบาส่งขึ้น สิ่งนั้นไม่ใช่ของครูบา แต่เป็นของศรัทธาทุกคน”

องค์ความรู้ใหม่

บทความวิชาการเรื่อง “แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามแนววิถีครูบาศรีวิชัย” ผู้เขียนได้องค์ความรู้ใหม่ดังแสดงในแผนภาพ

จากแผนภาพสรุปได้ว่า แนวทางการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมตามแนววิถีครูบาศรีวิชัย อยู่บนพื้นฐานแนวคิด “ทำงานร่วมกัน, เป้าหมายร่วมกัน, สนใจร่วมกัน” คือ การทำงานแบบมีส่วนร่วมนั้น ทุกคนจะต้องมีเป้าหมายร่วมกัน มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน และที่สำคัญ จะต้องมีความสนใจที่จะทำร่วมกัน หรือเหมือน ๆ กัน จึงจะนำไปสู่การทำงานร่วมกันภายใต้กระบวนการมีส่วนร่วม 4 ด้าน คือ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมใช้และรับผลประโยชน์ อันจะก่อให้เกิดสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกันของทุกคน

สรุป และข้อเสนอแนะ

วิถีครูบาที่นับได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ครูบาศรีวิชัยมีชื่อเสียงก็คือ การสร้างการมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นสิ่งที่มองเห็นเป็นรูปธรรมมากกว่าและได้รับความนิยมมากกว่าการที่จะเลียนแบบอัตลักษณ์ของครูบาศรีวิชัย แต่ถึงกระนั้น การที่พระสงฆ์รุ่นต่อมาจะยึดถือเอาวิถีครูบามาปฏิบัตินั้น บางส่วนก็ยังคงมีการผลิตซ้ำเพียงแค่ภาพลักษณ์ภายนอกของครูบาศรีวิชัย แต่กลับไม่มีการผลิตซ้ำในส่วนของวัตรปฏิบัติหรือที่เรียกว่า “วิถีครูบา” โดยเฉพาะการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการสำคัญในการสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืนนั้น ส่วนหนึ่งมาจากจิตสำนึกของชุมชนในการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของผลประโยชน์ในชุมชน ซึ่งแน่นอนว่าผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการวิถีครูบาฯ นั้นย่อมเป็นผลประโยชน์ของชุมชน มิใช่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ดังนั้นกระบวนการต่างๆ ในการสร้างการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องเกิดขึ้นจากบทบาทต่างๆ ของผู้ที่มีส่วน

เกี่ยวข้อง ซึ่งการมีส่วนร่วมตามแนวของครูบาศรีวิชัย ได้อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมมาเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนการดำเนินงานต่างๆ ครูบาศรีวิชัยไม่ได้มีการเรียกร้องการช่วยเหลือใดๆ ในการพัฒนาจากภาครัฐ และภาครัฐเองก็ไม่ได้ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือครูบาศรีวิชัยในการพัฒนาต่างๆ ทั้งนี้เนื่องด้วยปัญหาทางการเมืองที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าครูบาศรีวิชัยไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้อง แต่ด้วยบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมต่างๆ ในยุคนั้นที่ส่งผลกระทบให้การทำงานของครูบาศรีวิชัยเกิดความไม่ราบรื่นและมักมีปัญหายุ่งยากตามมาหลังจากการทำงานเสร็จลุล่วงไปแล้ว นั่นก็คือการต้องอธิกรณ์ต่างๆ จากการถูกกล่าวหาทั้งจากทางคณะสงฆ์แขวงลี้และทางการบ้านเมือง ซึ่งมีความพยายามที่จะกำจัดครูบาศรีวิชัยออกจากความศรัทธาของประชาชน แต่ก็มิอาจทำได้สำเร็จถึงแม้จะมีการกล่าวหาครูบาศรีวิชัยหลายครั้งหลายคราก็ตามที และข้อครหาเหล่านั้นก็ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อการทำงานในการพัฒนาสังคมของครูบาศรีวิชัยแม้แต่น้อย แต่นั่นกลับเป็นพลังอันสำคัญที่ช่วยสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (ยกเว้นภาครัฐและคณะสงฆ์แขวงลี้) ในการพัฒนาสังคมร่วมกับครูบาศรีวิชัย จนกลายเป็นตัวแบบสำคัญที่พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน นำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมจังหวัดลำพูนในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะสำคัญจากบทความนี้คือ การสร้างความตระหนักรู้ในการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนตามแนวทางของครูบาศรีวิชัย ซึ่งท่านมีเป้าหมายสำคัญคือให้ชาวบ้านได้ร่วมกัน ลงแรง ลงทุน ลงงานร่วมกัน ก่อเกิดสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งขึ้นคือ จิตสำนึกสาธารณะ หรือจิตอาสา และ จิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วม ให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อที่ทุกคนจะได้ช่วยกันใช้สอย ช่วยกันดูแลรักษา เสมือนหนึ่งว่าเป็นสมบัติของตนเอง ซึ่งหากชุมชนสามารถที่จะดำเนินการตามกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวได้อย่างสมบูรณ์แบบ ก็จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมโดยใช้แนวทางของครูบาศรีวิชัยในการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืน ภายใต้คำกล่าวที่ว่า “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ร่วมใช้ประโยชน์ และร่วมดูแลรักษา”

References

- ณัฐพงษ์ ดวงแก้ว. (2559). ภาพลักษณ์และการนำเสนอตัวเองของ “ครูบาติใหม่” ในฐานะ “สินค้าทางความเชื่อ”. *วารสารธรรมศาสตร์*. 35(3) : 5.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2562). “ครูบาเจ้าศรีวิชัย” เป็นบุคคลสำคัญของโลกต่อองค์การยูเนสโก. *วารสาร มจร.ทริ ภุมขัยปริทรรศน์*. 3(2) : 107 - 108.

รายงานการประชุมวิชาการระดับชาติ (Proceedings) ครั้งที่ 9 เรื่อง “พุทธวิธี และวิถีครูบา กับการแก้ปัญหาวิกฤติโลก”
(The Buddhist and Kruba Methods to Solve the World Crisis) วันที่ 25 มีนาคม 2566
ภิกษุอานันท์ พุทธธมโม. (2558). *ครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งลานนา ศรีหริภุญชัย*. พิมพ์ครั้งที่ 9.
เชียงใหม่ : โรงพิมพ์นันทพันธ์.
อำพร มณีเนียม. (2563). การพัฒนาสังคมไทยตามหลักขรวาสธรรม. *วารสารมหาจุฬาทานี*
ปริทรรศน์. 2(3) : 52.